

JORNADES D'ESTUDI SOBRE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA ALS ESTATS PLURLINGÜES

Montserrat SOLÉ I SAN MILLÁN

Cap de la Secció de Normalització de l'Àmbit Administratiu de la Direcció
General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya

---

Els dies 18 i 19 d'abril d'enguany, van tenir lloc les Jornades d'Estudi sobre l'Administració de justícia als Estats Plurlingües, organitzades pels departaments de Justícia, de Cultura i de la Presidència i el Consell General del Poder Judicial amb la col·laboració de l'Associació Espanyola d'Estudis Canadencs i de l'Institut d'Estudis Autònoms.

Els destinataris prioritaris de les Jornades van ser els magistrats, jutges, secretaris i fiscals exercents a Catalunya. Les Jornades estaven obertes, també, als professionals del món del dret i als professors dels estudis jurídics.

Pel que fa a l'objectiu, cal assenyalar que les Jornades d'estudi es van plantejar com a lloc de trobada i d'intercanvi d'experiències de països amb una realitat plurlingüe similar, amb la finalitat d'aprofundir els processos i la normativa que permeten l'ús normal de les llengües minoritàries davant els tribunals de justícia. En aquesta línia, es tractava de demostrar que l'ús de llengües diferents no és el factor que retarda l'Administració de justícia i que, en canvi, afavoreix el tracte amb els ciutadans en satisfer el dret d'opció lingüística que tenen. Un vessant important de la realització de les Jornades era difondre les diverses realitats lingüístiques perquè manquen, en general, actuacions de sensibilització i d'informació sobre els drets lingüístics i les possibilitats de la legislació sobre les llengües minoritàries i, en especial, sobre l'abast del nostre marc legal referent a aquesta matèria.

D'altra banda, les Jornades van ser concebudes, també, per potenciar els vincles existents entre el món universitari, com a lloc de formació dels futurs professionals, i el món de la judicatura, com a àmbit on conflueixen els aspectes teòrics i els pràctics en el procés d'administrar la justícia. Per

aquest motiu, es va preveure per a cada bloc horari una estructura similar: un professor dels estudis jurídics d'un estat plurilingüe va fer una introducció teòrica sobre el marc legal i el règim jurídic del plurilingüisme en l'estat d'on provenia i un magistrat del mateix país va explicar com s'aplica en la pràctica aquest marc legal, quins són els avantatges i els problemes amb què es troben. D'altra banda, cadascuna de les exposicions va ser moderada per un magistrat exercent a Catalunya que va resumir els aspectes principals de totes dues intervencions i va analitzar el paral·lelisme existent amb la situació actual a Catalunya.

Pel que fa als països participants, hi van intervenir Bèlgica, Suïssa i Canadà, com a països que han estat capaços de trobar el règim de coexistència lingüística adient. Els ponents van ser el senyor Francis Delperée, professor de dret constitucional de la Universitat Catòlica de Lovaina, i el senyor Eugène Frencken, magistrat president del Tribunal de Primera Instància de Brusselles, com a representants de Bèlgica; el senyor Luzius Wildhaber, professor de dret internacional públic de la Universitat de Basilea i jutge al Tribunal Europeu de Drets Humans, i el senyor Alexandre Papaux, magistrat del Tribunal Cantonal de Friburg, com a representants de Suïssa; i el senyor José Woehrling, professor de dret constitucional de la Universitat de Montreal, i el senyor Jean-Louis Baudoin, magistrat del Tribunal d'Apel·lació del Quebec, com a representants del Canadà.

Les sessions van ser moderades pel senyor Josep Niubó i Claveria, magistrat del Jutjat d'Instrucció núm. 9 de Barcelona, el senyor Joaquim Bayo i Delgado, jutge degà de Barcelona, i el senyor Santiago Vidal i Marsal, magistrat del Jutjat Penal núm. 1 de Sabadell.

Quant a les ponències, a continuació, i atès el seu interès, es fa un ampli resum del contingut de les intervencions.

La intervenció del professor Delperée es va basar en la importància que els belgues atorguen a les qüestions sobre «l'ús de les llengües», fet que comporta que no puguin quedar fora del context constitucional. Va assenyalar que és per això que la llei, federal o comunitària, s'esforça, per la seva banda, a continuar l'obra constitucional en diferents àmbits. La Constitució belga estableix cinc principis generals sobre els quals fonamenta la reglamentació general en matèria d'ús de les llengües.

En primer lloc, la Constitució disposa, sense dir-ho expressament, que l'ús de les llengües entre persones privades és totalment lliure.

D'altra banda, la Constitució estableix, també, en quina llengua el ciutadà pot o ha d'adreçar-se a l'autoritat pública. L'article 30 de la Constitució es limita a donar al ciutadà belga, sigui quina sigui la regió de què prové o la regió on es trobi, la facultat d'utilitzar indistintament el francès,

el neerlandès o l'alemany quan es posa en contacte amb l'autoritat pública.

El tercer principi assenyala que la Constitució belga adopta, de manera general, la regla de l'unilingüisme territorial i renuncia a qualsevol solució inspirada per les tècniques d'un federalisme personalitzat. A cadascuna de les regions unilingües constituïdes sobre el territori de l'Estat, l'autoritat pública ha d'utilitzar com a llengua de treball la llengua pròpia de la regió en qüestió. Si n'hi ha alguna, la de Brussel·les capital, que ha de ser considerada bilingüe, l'autoritat pública ha d'utilitzar, segons els expedients que li arriben i segons el cas, una de les llengües pròpies de les regions més importants del país, el francès o el neerlandès. La posada en pràctica d'aquest principi comporta que, des de l'inici, es determini la delimitació de les circumscripcions administratives on s'ha d'aplicar cada règim lingüístic. Bèlgica comprèn quatre regions lingüístiques: la regió de llengua francesa (les províncies del Brabant való, Hainaut, Luxemburg i Namur i a la província de Lieja, els districtes de Lieja, Huy i Verviers), la regió de llengua neerlandesa (les províncies d'Anvers, del Brabant flamenc, de Flandes occidental, de Flandes oriental i del Limburg), la regió bilingüe de Brussel·les capital (representa el districte judicial de Brussel·les, que inclou igualment els municipis flamencs amb seu a l'àrea metropolitana brussel·lesa) i la regió de llengua alemanya (que cobreix el districte judicial d'Eupen).

En quart lloc, la Constitució sembla reservar a les comunitats francesa i flamenca la facultat de regular l'ús de les llengües, dins la regió lingüística corresponent, en els àmbits administratiu, escolar i social.

El cinquè principi estableix que el legislador federal és competent per regular l'ús de les llengües en els àmbits administratiu, escolar i social per als territoris que no depenen de regions lingüístiques homogènies, essencialment, a la regió bilingüe de Brussel·les capital, a la regió de llengua alemanya i a alguns municipis amb estatut especial de les regions unilingües francesa i neerlandesa. D'altra banda, el legislador federal és competent per regular, en aquest cas sobre el conjunt del territori, l'ús de les llengües en les matèries referents als actes del poder públic (tret dels afers administratius) o dels afers judicials.

Pel que fa a l'ús de les llengües a la justícia, la justícia constitucional és objecte de la llei especial de 6 de gener de 1989 sobre el Tribunal d'Arbitratge, l'article 62 de la qual precisa que «els assumptes es presenten al Tribunal d'Arbitratge en francès, en neerlandès o en alemany». Això significa que el particular que vol plantejar un litigi constitucional pot usar indistintament una de les llengües oficials, sigui quina sigui la seva localització territorial i sigui quin sigui l'autor de l'acte impugnat. L'article 63, par. 1r, afegeix que «la instrucció de l'assumpte té lloc en la llengua de la regió

lingüística en què se situa el domicili del demandant». L'article 64 disposa que «les intervencions orals a l'audiència es fan en francès, en neerlandès o en alemany i són objecte de traducció simultània».

Per la seva banda, la justícia administrativa és objecte de les lleis coordinades sobre el Consell d'Estat de 12 de desembre de 1973 i recolza sobre una regla simple: «els recursos d'anul·lació [...] es tracten en la llengua que la legislació sobre l'ús de les llengües en l'àmbit administratiu imposa usar en els seus serveis interiors, l'activitat dels quals s'estén a tot el país». La llengua en què s'ha efectuat l'acte administratiu apel·lat és, doncs, la que determina la llengua del procediment. Cal precisar que els assumptes que s'han de tractar en llengua francesa els porta una sala de llengua francesa i els que s'han de tractar en llengua neerlandesa els porta una sala de llengua neerlandesa.

En l'àmbit civil i mercantil, la llei dicta el règim lingüístic sense tenir en compte les aptituds reals de les parts. El document d'iniciació del procediment es redacta en la llengua del demandat, és a dir, la de la regió on té el domicili. Tanmateix, si les parts demanen, de comú acord, que el procediment se segueixi en una altra llengua diferent de la del document iniciador del procés, el tribunal que se n'ocupa pot ratificar aquest acord i enviar la causa a un altre tribunal del mateix ordre jurisdiccional situat a l'altra regió lingüística i designada per la tria comuna de les parts.

En l'àmbit penal, els principis són els mateixos. Tot i així, es té cura de fer que el detingut sigui atès per un jutge que l'entengui i que conegui la llengua que utilitza. Es preveu, també, que l'acusat pugui disposar, gratuïtament, d'un intèrpret si no entén o no parla la llengua usada al tribunal. D'altra banda, s'ofereix al detingut la possibilitat d'introduir una demanda de canvi de llengua del procediment si no coneix la llengua usada pel tribunal o si s'expressa més fàcilment en una altra llengua nacional.

De manera general, les parts compareixen en persona i, per tant, els inculpats i els testimonis poden fer ús de la llengua que triïn quan compareixen davant la justícia. El principi s'aplica en l'àmbit civil i mercantil i en l'àmbit penal, i és independent de la llengua vehicular del tribunal. Tampoc no està lligat a la llengua del procediment. El tribunal pot, si convé, demanar els serveis d'un traductor. Els documents destinats a rebre les declaracions de les parts inculpades i dels testimonis s'han de redactar en la llengua del procediment. Però les declaracions i respostes que es recullen s'han de consignar en la llengua en què han estat fetes, si no és que el redactor del document no coneix la llengua o que es demani el concurs d'un traductor oficial.

Pel que fa al districte judicial de Brusselles, es prescriuen regles espe-

cífiques. Els tribunals que s'hi constitueixen han d'estar compostos per magistrats que estiguin en possessió d'una llicenciatura expedida en llengua francesa i altres d'una llicenciatura expedida en llengua neerlandesa. També hi ha d'haver magistrats que, a més de tenir una adscripció lingüística determinada, han demostrat, mitjançant la superació d'un examen, que tenen coneixements suficients de l'altra llengua nacional.

Per la seva banda, el senyor Eugène Frencken, magistrat president del Tribunal de Primera Instància de Brussel·les, va fer una anàlisi més detallada de l'ús de les llengües a la justícia, subratllant que aquesta qüestió va ser objecte de polèmiques i reivindicacions, essencialment, de la comunitat flamenca des de la creació de Bèlgica.

En la seva intervenció, el senyor Frencken va remarcar que el principi de l'unilingüisme del procediment és una de les claus de volta sobre la qual es basa l'organització judicial: per a qualsevol actuació relativa a la justícia s'haurà de fer servir una sola i mateixa llengua. Davant els jutjats i tribunals cal emprar la llengua parlada per la majoria dels habitants del districte judicial: al nord és el neerlandès, i al sud, el francès. Encara que la llengua del procediment arribi a canviar en virtut de les disposicions legals que permeten certes excepcions a aquest principi, la regla de l'unilingüisme és absoluta pel que fa a la redacció de les actes del procediment. La jurisprudència belga ha recordat diverses vegades que s'hauria de considerar nul el document d'iniciació del procediment en què les parts essencials estiguessin redactades en una llengua diferent de la utilitzada en el conjunt de les actuacions. Sempre en aplicació del principi de l'unilingüisme, en cas de traducció d'un document, cal consignar clarament, amb l'advertiment de nul·litat, quin és el text original del document i diferenciar-lo netament de la traducció. El districte judicial de Brussel·les constitueix, pel seu règim particular, una excepció, perquè instaura un sistema de bilingüisme que no afecta la regla fonamental de l'unilingüisme de les actuacions judicials.

La llei determina l'opció lingüística dels candidats a un nomenament per a una funció judicial sobre la base de la llengua en què està redactat el seu títol universitari d'estudis de dret. Només poden ser nomenats a la part flamenca del país els que han passat els exàmens universitaris de dret en llengua flamenca. A les províncies de llengua francesa únicament poden ser nomenats els possessors d'un títol lliurat per una universitat francòfona. Per a les jurisdiccions amb seu a la regió d'Eupen, on la majoria de la població parla alemany, es preveu un sistema especial que obliga alguns magistrats a justificar els seus coneixements de llengua alemanya.

La llei estipula que el coneixement d'una llengua diferent d'aquella en

què s'han superat els exàmens de dret s'ha de justificar amb un examen organitzat pel Ministeri de Justícia. Aquest examen és actualment tan difícil d'aprovar que no hi ha prou candidats bilingües per cobrir les places de les jurisdiccions brussel·leses respectant els criteris legals en matèria d'ús de les llengües.

El senyor Frencken va analitzar, a continuació, la situació a Brussel·les. Davant les instàncies civils i mercantils del districte de Brussel·les, la tria de la llengua del document d'iniciació del procediment es deixa en mans del demandant si l'advocat té el seu domicili dins el mateix districte o no té domicili conegut a Bèlgica. El demandant està obligat, en canvi, a triar el neerlandès si el domicili de l'advocat es troba a la regió flamenca o el francès si l'advocat està domiciliat a Valònia. Tanmateix, la llei preveu la possibilitat que l'advocat demani un canvi de llengua: aquesta regla, que s'aplica igual en el procediment penal, permet concloure que la tria de la llengua es deixa per a l'advocat a la regió brussel·lesa. Cal remarcar, però, que la decisió no es basa solament en la voluntat del justiciable: s'imposen uns límits procedimentals i el tribunal exerceix un control sobre els fonaments de la demanda. Un altre aspecte que va destacar és que les jurisdiccions de la regió de Brussel·les engloben també entitats o municipis de població unilingüe flamenca. El règim lingüístic reservat a la regió bilingüe de Brussel·les no és aplicable en aquests casos i es recorre al sistema de la territorialitat.

Quan les parts proposen un canvi de llengua en el procediment han de prendre la iniciativa per obtenir aquest canvi i la sol·licitud s'ha de presentar abans de fer qualsevol altre pas. Prové en la majoria dels casos de l'advocat i ha de ser acceptada pel demandant, però la sol·licitud pot ser introduïda, també, pel demandant, que l'ha d'anunciar en el document d'iniciació del procediment. En cas de comú acord entre les parts, el jutge d'un tribunal situat en una regió unilingüe no pot refusar el canvi de llengua del procediment civil o mercantil. Davant els tribunals de la regió de Brussel·les capital, el procediment se segueix en la llengua emprada per a la redacció del document d'iniciació si no és que el demandant, abans d'iniciar cap tràmit, no demana que el procediment se segueixi en l'altra llengua. En aquest cas, el jutge pot refusar d'acceptar la sol·licitud si els elements de la causa estableixen que l'advocat té un coneixement suficient de la llengua emprada en el document d'iniciació. La doctrina i la jurisprudència admeten el mateix dret per a les persones jurídiques. Quan la persona jurídica compareix mitjançant mandatari, és procedent, per tal de determinar el coneixement que té d'una llengua, d'observar l'ús en l'activitat real de la persona jurídica esmentada. En canvi, si una persona jurídica compareix en persona, mitjançant persones físiques designades a aquest

efecte per la llei, cal que aquestes persones es trobin en situació de comprendre el que es diu davant el jutge i de prendre la paraula. En el procediment civil i mercantil, el jutge que refusa el canvi de llengua ha de motivar la seva decisió precisant quins són els elements de la causa que justifiquen el coneixement de l'advocat de la llengua del document d'iniciació del procediment.

Pel que fa al canvi de llengua en cas de pluralitat d'advocats en els àmbits esmentats, no pot plantejar problemes, ja que la llei només admet un canvi de la llengua del procediment en el cas que hi hagi acord comú entre les parts. El problema és diferent a Brusselles capital, ja que el demanant sempre pot, davant els tribunals de primera instància de la regió brussel·lesa, demanar un canvi de llengua; la llei precisa que la tria de la llengua usada durant el procediment ve imposada per la tria efectuada per la majoria. Per determinar la llengua de la majoria es tenen en compte els advocats domiciliats en el districte mateix de Brusselles. El jutge pot refusar d'acceptar aquesta sol·licitud de canvi si els elements de la causa estableixen que la majoria dels advocats tenen un coneixement suficient de la llengua usada en la redacció del document d'iniciació. En cas d'igualtat, el jutge es basa en elements de la causa per decidir la llengua en què se seguirà el procediment. Ha de motivar la seva decisió: està obligat a explicar en virtut de què i sobre quins elements es basa si no vol anul·lar el pes de la prova, ja que la part que demana un canvi de llengua no està lligada legalment per cap prova.

Cal remarcar que, en l'àmbit penal, el tribunal pot rebutjar, també, la sol·licitud de canvi de llengua per les circumstàncies de la causa. Si el tribunal accepta el canvi de llengua, ordena la tramesa de l'afer a un altre jutjat del mateix ordre, però de la regió on el procediment es pot seguir en la llengua sol·licitada pel detingut. La llei estipula que els detinguts o inculpats usen la llengua que han triat en totes les seves declaracions. Aquesta disposició és aplicable a qualsevol persona i, per tant, també a les de nacionalitat estrangera. Si el tribunal, el fiscal o el magistrat instructor no coneixen la llengua triada, es demana l'ajut d'un traductor a càrrec de l'Administració. El domicili del detingut incideix, en virtut del principi de la territorialitat, en la llengua del procediment penal, fins i tot a la regió brussel·lesa. El detingut pot demanar el canvi de llengua en qualsevol moment del procés.

El legislador belga s'ha inspirat, en l'afany de mantenir al màxim l'unilingüisme en un procediment judicial, en el sistema de la territorialitat que implica regions unilingües en el terreny judicial, tot això des del respecte al principi constitucional de la llibertat en matèria d'ús de llengua i el desig

d'afavorir al màxim la possibilitat per al ciutadà de comparèixer davant un tribunal utilitzant la mateixa llengua vehicular i de gaudir d'un procediment en aquesta llengua idèntica a la seva.

Davant tots els tribunals d'apel·lació, el procés s'ha de seguir en la llengua de la sentència contra la qual es recorre. Les sentències es pronuncien en la llengua del procediment. Totes les resolucions del Tribunal de Cassació es tradueixen a les altres llengües nacionals.

Els magistrats, jutges i fiscals resten obligats a emprar la llengua del procediment. Cal destacar que el legislador ha admès, per protegir de la millor manera possible els drets de la defensa, que el fiscal resumeixi la seva requisitòria en una altra llengua, francès, neerlandès o alemany, si un o diversos inculpats o els seus assessors no comprenen la llengua del procediment.

A totes les actes de procediment, resolucions o sentències que s'hagin de notificar a una persona domiciliada en una regió on la llengua usual és diferent de la de l'acta, s'hi ha d'adjuntar una traducció en la llengua d'aquesta regió.

En una instància civil o mercantil, el jutge pot ordenar que els documents produïts i redactats en una llengua diferent de la del procediment es tradueixin a la llengua del procediment, i les despeses de traducció s'afegeixen a les costes, i les ha de pagar la part que perdi el plet. En matèria penal, l'inculpat que no entén una llengua nacional té el dret d'exigir que s'adjunti a les actuacions, a càrrec de l'Administració, una traducció de les actes, declaracions i informes redactats en una altra llengua.

Pel que fa a Suïssa, la ponència del senyor Wildhaber va ser llegida pel professor Xavier Arbós, vicedegà de la Facultat de Dret de la Universitat de Girona, i va analitzar l'evolució històrica del plurilingüisme i de l'actual situació de les llengües a Suïssa. Hi ha 26 cantons, dels quals 22 són monolingües, 17 cantons són de parla alemanya, 4 són francòfons i 1 cantó, el Ticino, pertany al domini lingüístic italià. Només tres cantons, Valais, Friburg i Berna, són bilingües i únicament el cantó dels Grisons és trilingüe. Mentre que als cantons de Valais i Friburg la llengua majoritària és el francès, al cantó de Berna predomina la relació contrària. Al cantó dels Grisons es parla, juntament amb l'alemany suís predominant, l'italià en quatre valls septentrionals i variants dialectals llombardes. A més a més, Grisons és l'únic cantó on el retoromànic és propi. El retoromànic no és uniforme, sinó que és la denominació d'una llarga sèrie de varietats orals i cinc subgrups lingüístics generalitzats.

Cal remarcar que el 73,4% de les suïsses i els suïssos són de parla alemanya i el 20,5% són francòfons. L'italià com a llengua principal té una

proporció de parlants del 4,1% i el retoromànic constitueix el 0,7%. Suïssa es mostra, en general, quadrilingüe. Això implica dues precisions: en primer lloc, no es té en compte una alta proporció dels residents estrangers que no parlen cap de les llengües nacionals —per primera vegada les llengües no nacionals tenen un percentatge d'ús més alt (8,9%) que l'italià. En segon lloc, es tracta, sobretot, d'un plurilingüisme social, però no correspon als coneixements lingüístics individuals. En aquest línia, l'autor cita un comentari popular que diu que «Suïssa és plurilingüe però no els suïssos». Pel que fa a l'ordenament jurídic de les llengües a la Federació i als cantons, la Constitució només té un article referent a la política lingüística de l'Estat. Aquest va ser revisat el 1996 i aprovat per referèndum. L'article 116 de la Constitució manté com a llengües oficials de la Federació l'alemany, el francès i l'italià. És nou el reconeixement del retoromànic com a llengua oficial de la Federació en el tracte amb la població de parla retoromànica.

L'article 116.4 només regula la comunicació entre els ciutadans i les instàncies oficials; només preveu les llengües oficials de l'Administració federal. De manera positiva, s'estableix que tota persona té el dret de dirigir-se a les instàncies oficials en la seva llengua materna; l'aspecte negatiu és que aquest dret es restringeix a l'ús de les quatre llengües oficials. Els cantons determinen les llengües oficials respectives de forma independent, per la qual cosa han de tenir en compte la composició lingüística de la població. Els cantons bilingües estan obligats a tenir presents les minories lingüístiques.

A la seva ponència, el professor Wildhaber va assenyalar, també, que la reglamentació de les llengües oficials del Tribunal Federal comporta que els textos legals i les disposicions han de ser publicats en totes tres llengües oficials. És competència del poder legislatiu regular la reforma deguda a la legitimació restringida del retoromànic. Totes les versions lingüístiques són jurídicament equivalents, encara que, a causa de la major representació numèrica de la població de parla alemanya, la majoria de textos legals es formulen i s'elaboren en alemany en primera instància. L'article 116 garanteix l'estabilitat de les quatre llengües nacionals de Suïssa i la igualtat de drets de totes quatre. D'altra banda, confirma la composició lingüística tradicional del país. D'acord amb la jurisprudència del Tribunal Federal, aquests dos principis s'expressen segons l'anomenat principi de territorialitat. Els cantons són els responsables d'adoptar mesures i reglaments «per mantenir els límits tradicionals de les àrees lingüístiques i la seva homogeneïtat», fins i tot si això restringeix la llibertat dels parlants d'expressar-se en la seva llengua materna. Per tant, manté una relació de col·lisió amb la llibertat lingüística. Per tal de legitimar aquesta ingerència cal com-

plir dues condicions: un fonament legal suficient i el respecte a la proporcionalitat.

Els cantons no estan autoritzats per reprimir els desenvolupaments i les transformacions naturals de les comunitats lingüístiques, ni per retornar a una situació lingüística anterior que ha sofert un canvi definitiu. De conformitat amb la pràctica del Tribunal Federal, és prohibit als cantons «oprimir grups que parlin una llengua nacional que en el cantó constitueix una minoria i posar en perill la seva subsistència». D'altra banda, també correspon al principi de territorialitat «el manteniment de les llengües amenaçades, així com la salvaguarda de la pau lingüística».

El Tribunal federal va reconèixer que la llibertat lingüística era un dret constitucional no escrit. D'acord amb la jurisprudència, el concepte de llengua materna comprèn, no només la llengua que s'ha après en primer lloc i que es coneix millor, sinó també qualsevol llengua segona o tercera a qui algú se sent vinculat i de la qual fa un ús raonable. En tant que la llengua afectada sigui una de les llengües nacionals de Suïssa, el seu ús resta addicionalment sota la protecció de l'article 116. La llibertat lingüística sofreix una primera restricció en el tracte amb les autoritats a causa del principi de llengua oficial. Els cantons decideixen de forma independent la/les seva/es llengua/gües oficial/s. Aquesta competència pot ser delegada al seu torn a les collectivitats locals dins els cantons. El contingut normatiu protegeix les minories lingüístiques regionals establertes històricament ja que tenen el dret de dirigir-se a les autoritats en la seva llengua minoritària.

A partir d'un dictamen del Parlament, l'any 1985, es va constituir un grup d'estudis. Aquest grup de treball persegueix amb les seves propostes dos objectius principals: el manteniment del quadrilingüisme suís i la millora de l'entesa i la comunicació entre els grups lingüístics. El grup de treball va diagnosticar una disposició sensiblement minvant per a l'intercanvi intercultural entre els diferents grups lingüístics. D'altra banda, l'anglès serveix de manera creixent com a llengua col·loquial i de comunicació entre els suïssos i les suïsses de diferents àrees lingüístiques. La conseqüència d'això és una disposició i una capacitat minvant per aprendre una segona llengua nacional o almenys d'entendre-la. D'altra banda, es constata una creixent importància del dialecte a la Suïssa alemanya. El dialecte treu àmbits d'ús a la llengua estàndard progressivament, tant en l'expressió oral com en l'escrita. Aquest fet amenaça la pèrdua de comunicació entre les diferents regions del país. Cal remarcar que, a escala nacional, només l'alemany i el francès tenen encara estatus de llengües «senceres». L'italià, malgrat el seu estatus de llengua oficial, a la vida pública no és res més que una «mitja cosa» i el retoromànic mai no va existir a nivell nacional més que

com un acte de voluntat. En vista dels resultats de la investigació i partint del convenciment que l'Estat federal suís existeix per la mateixa diversitat lingüística i cultural i que l'empobriment de la cultura lingüística és un perill per a la comunitat política, es va formular com a objectiu fonamental d'una política lingüística suïssa el manteniment de la Suïssa quadrilingüe. Els cantons estarien obligats a prendre mesures per conservar les llengües amenaçades i coercides en la seva àrea lingüística original. A més, les llengües amenaçades serien protegides quan en una àrea determinada, per bé que no constituïssin la majoria lingüística, sí fossin parlades per una minoria considerable. El grup d'estudi era conscient que els objectius de la política lingüística no poden ser aconseguits exclusivament amb mitjans jurídics i calia proposar mesures pràctiques de foment de l'intercanvi entre les comunitats lingüístiques i de protecció de les llengües nacionals amenaçades.

Per la seva banda, el senyor Alexandre Papaux va fer una aproximació a l'organització judicial. Els cantons suïssos gaudeixen d'una gran autonomia, especialment en l'àmbit judicial. Si la competència per legislar en matèria de dret privat i de dret penal correspon principalment a la Confederació, els cantons són sobirans pel que fa al procediment, l'organització i l'administració de la justícia en el seu territori.

Tal com ja s'ha esmentat, les llengües oficials de la Confederació són l'alemany, el francès i l'italià. El romanx és llengua oficial per a les relacions que la Confederació manté amb els ciutadans romanxs. La llei federal d'organització judicial ja permetia que tots els romanxs s'adrecessin en la seva llengua al Tribunal Federal, però no tenien cap dret a obtenir-ne una resolució en romanx, ja que el romanx no era, abans de 1996, una de les llengües oficials de la Confederació, sinó solament una de les llengües nacionals. L'article 116.9 de la Constitució federal s'aplica únicament a les relacions dels ciutadans amb les autoritats federals, i no cantonals, i només garanteix l'ús d'una de les llengües oficials. A diferència de l'estatut de les llengües a Espanya, a Suïssa no hi ha una llengua comuna a totes les regions i altres llengües oficials regionals, sinó una igualtat total de les llengües oficials, i cada ciutadà suís n'ha de conèixer almenys una.

Pel que fa a l'ús de les llengües en l'àmbit judicial, cal remarcar que tant en el procediment civil com en el penal, el principi és que la llengua judicial és la de la seu del tribunal, és a dir, la llengua utilitzada per la majoria de la població del territori on té la seu. Això no significa que només hi hagi zones unilingües. El Tribunal Federal, per la seva condició d'autoritat judicial superior d'un país quadrilingüe, i certs tribunals dels cantons bilin-

gües de Friburg, Berna i Valais i del cantó trilingüe dels Grisons, s'enfronten amb la coexistència de diverses llengües oficials.

El Tribunal Federal es compon de trenta jutges i quinze suplents, triats per l'Assemblea Federal, per un període de sis anys prorrogables. La Constitució federal encarrega a l'Assemblea Federal que, a l'hora de triar els jutges federals, tingui en compte que les tres llengües oficials de la Confederació hi siguin representades. Des del 10 de març de 1996, cal afegir-hi una quarta llengua oficial, el romanx. Una llengua es considera representada si un membre del Tribunal Federal l'entén i la parla tan bé com la seva llengua materna. A la pràctica, la responsabilitat d'assegurar la representació lingüística correspon als partits polítics, que trien entre els seus candidats el que serà presentat i, en principi, ratificat per l'Assemblea Federal.

L'any 1997, el Tribunal Federal està compost per divuit jutges germanòfons, nou jutges francòfons, dos jutges italòfons i un representant romanx. Quan es constitueix, el tribunal suprem procura situar a cada secció almenys un jutge de la Suïssa francesa i del Ticino. A la Sala Penal, les quatre llengües oficials han de ser representades en virtut de la llei. En les deliberacions, cada jutge es pot expressar en la seva llengua oficial; els jutges de llengua materna italiana, en general, prenen la paraula en alemany o en francès, el jutge romanx en alemany. Aproximadament, el 60-65 % de les sentències es redacten en alemany, el 25-30 % en francès i el 5-10 % en una altra llengua oficial. Les resolucions del Tribunal Federal es redacten en una llengua oficial, per regla general, en la llengua de la sentència impugnada. Les demandes i contestacions destinades al Tribunal Federal s'han de redactar en una de les llengües nacionals, que pot ser una llengua diferent de la de la resolució que les ha motivades, ja que la igualtat de les llengües està garantida a tota la Confederació. Les eventuals despeses de traducció a una llengua oficial de Suïssa són a càrrec de l'Estat. Cal destacar, també, que el Tribunal Federal pot estar obligat a acceptar escrits redactats en una llengua estrangera. Es tracta, bàsicament, de qüestions de seguretat social i concretament dels tractats internacionals amb Grècia, Portugal i Turquia.

Quant al Tribunal Federal d'Assegurances, disposa que la sentència es redacta en la llengua oficial comuna a les parts; si les parts pertanyen a regions lingüístiques diferents, es redacta, en principi, en la llengua de la part demandant.

Pel que fa al procediment davant el Tribunal Penal Federal, les competències del qual són molt limitades, es du a terme en la llengua de l'acusat si aquest parla una de les llengües oficials. Si hi ha més d'un acusat, o en cas de dubte, el president decideix. El defensor es pot expressar en la llen-

gua oficial que trïi sense tenir en compte la llengua de l'acusat, cosa que és discutible.

El ponent va analitzar, posteriorment, el cas del cantó bilingüe de Friburg. Aquest cantó està dividit en set districtes, que constitueixen set circumscripcions judicials, dels quals cinc són francòfons, un és alemany i un és bilingüe. Cada districte està dividit en municipis, la llengua dels quals és generalment la del districte. Hi ha tres excepcions, entre les quals hi ha el municipi històricament bilingüe de Friburg. En l'àmbit judicial, aquest cantó disposa, com tots els cantons suïssos, de dues instàncies: una primera instància constituïda essencialment pels jutjats de districte, en nombre de set, i una instància cantonal de recurs, el tribunal suprem del cantó, anomenat Tribunal Cantonal. La Constitució friburguesa preveu que el francès i l'alemany són les llengües oficials. La seva utilització està regulada respectant el principi de la territorialitat. La Constitució també preveu que la majoria tant dels set membres com dels catorze suplents del Tribunal Cantonal ha de conèixer les llengües francesa i alemanya. La llei cantonal d'organització judicial precisa que almenys dos jutges han de ser de llengua alemanya. No obstant això, els judicis al Tribunal Cantonal es fan en francès.

Als jutjats de districte, en principi, els jutges són monolingües segons el districte on treballen, excepte en el districte de Lac, on el president del Tribunal ha de ser bilingüe. Pel que fa al fiscal general i els seus substituïts, han de conèixer les dues llengües oficials, ja que exerceixen la seva funció sobre el conjunt del cantó. L'estatut lingüístic actual, en matèria civil, preveu que, davant les autoritats judicials inferiors, les parts utilitzen la llengua francesa en els districtes o cercles de la part francesa del cantó i en llengua alemanya en els de la part alemanya del cantó. En els districtes o cercles mixtos, el procediment se segueix en la llengua del demandat, si no és que les parts acorden una altra cosa.

Davant el Tribunal Cantonal, el procediment se segueix, en instància de recurs, en la llengua de la decisió impugnada, i en les impugnacions que s'hi presentin directament, en la llengua del demandat, si no és que les parts acorden una altra cosa. En cas d'impugnació de la llengua del procediment, el president del Tribunal decideix sobiranament. Igualment, convé esmentar que el codi permet al president del Tribunal exigir que els documents que serveixen de proves, redactats en una llengua diferent d'aquella en què s'instrueix el procediment, vagin acompanyats d'una traducció.

En matèria penal, cal destacar que en tot l'Estat no hi ha disposicions cantonals relatives a la llengua de procediment en aquest àmbit. Davant el buit legislatiu referent a la ciutat històricament bilingüe de Friburg, la Cambra d'Acusació del Tribunal Cantonal va emetre, el 29 de juliol de 1993,

unes directrius que permeten a un acusat de llengua alemanya que faci demanda expressa de tenir un procediment seguit en aquesta llengua si ha comès la infracció a la ciutat de Friburg i n'és l'únic implicat, o si les altres parts són igualment de llengua alemanya. Al Tribunal Cantonal, el president alemany del Tribunal de Cassació Penal accepta que el recurrent pugui triar una de les llengües oficials del cantó, independentment de la llengua emprada en primera instància. La llibertat de llengua, tot respectant el principi de la territorialitat, només protegeix, segons l'Estat, el dret del ciutadà d'utilitzar la seva llengua, sempre que aquesta estigui al mateix temps reconeguda com a llengua oficial.

Pel que fa a la situació al Canadà i, en particular, al Quebec, el professor José Woehrling va iniciar la seva exposició amb una descripció de la situació territorial al Canadà. Va assenyalar que és una federació creada el 1867 i es compon de deu províncies i dos territoris federals. Els francòfons són majoria al Quebec, però són minoria en cadascuna de les altres nou províncies i dins el conjunt polític canadenc, on no representen més que el 24 % de la població. Inversament, els anglòfons constitueixen minoria al Quebec, però formen la majoria a tot el Canadà.

Actualment hi ha unes disposicions que regeixen la utilització de les llengües, particularment pel que fa a l'Administració de justícia, en la Constitució del Canadà, en la legislació federal i en les lleis de diverses províncies i dels dos territoris. Això s'explica pel fet que la competència per legislar sobre les qüestions lingüístiques, especialment en matèria judicial, es reparteix entre l'Estat central i les províncies. La legislació federal, que en principi està en vigor a tot el Canadà, també s'aplica de manera diferent d'una província a una altra d'acord amb la realitat demogràfica i sociolingüística. La Constitució canadenca no atribueix expressament competències per legislar l'ús de les llengües. Les competències de l'Estat central en matèria lingüística són menys importants; tenen com a objectiu especialment l'Administració federal, la defensa nacional, el servei postal, els bancs, l'aeronàutica, el comerç i els transports internacionals i interprovincials, i també les telecomunicacions. La sort de les minories lingüístiques depèn molt més de les províncies que del Govern federal. L'única veritable limitació als poders de les províncies en aquest respecte es troba en els drets lingüístics garantits per la Constitució.

Les províncies s'encarreguen de l'administració general de la justícia, incloent-hi la creació i l'organització dels tribunals provincials, de jurisdicció tant civil com penal, i el procediment en matèria civil davant els tribunals. Els tribunals provincials es divideixen en dues categories: els supe-

riors i els inferiors. Els tribunals superiors comporten una divisió de primera instància i un tribunal d'apel·lació. Els tribunals provincials inferiors tenen una competència que es limita a allò que preveu la seva llei constitutiva. Al Quebec, es tracta de tribunals municipals i del Tribunal del Quebec. Els tribunals provincials superiors tenen una competència per norma per aplicar el dret tant federal com provincial, en primera instància i en apel·lació. D'altra banda, la Constitució atribueix al Parlament federal el poder de crear els seus propis tribunals i de donar-los una competència exclusiva en certs camps del dret federal.

Els jutges del Tribunal Federal i del Tribunal Suprem del Canadà són nomenats pel Govern federal. Els jutges dels tribunals provincials inferiors són nomenats pel Govern provincial. En canvi, els jutges dels tribunals provincials superiors són nomenats pel Govern federal i remunerats per aquest, encara que la creació i l'organització d'aquests tribunals és competència de les províncies. Aquest poder de nomenament federal s'explica principalment pel fet que els tribunals provincials tenen competència per aplicar tant el dret federal com el provincial. Permeten que el Govern federal influeixi en el funcionament lingüístic de tribunals provincials superiors, per exemple, donant preferència als candidats bilingües.

La Constitució dóna al Parlament federal el poder de crear i organitzar el Tribunal Suprem. Aquest va ser creat pel Parlament federal el 1875 com un tribunal general d'apel·lació d'última instància per a tot el Canadà en matèria civil i penal, tant per al dret provincial com per al federal. L'organització judicial canadenc presenta dues característiques: la integració i la confusió. La integració perquè no hi ha especialització dels tribunals federals i provincials. Els tribunals provincials apliquen el dret provincial i el dret federal en primera i en segona instància i el Tribunal Suprem actua com a última instància tant pel que fa al dret provincial com al federal. La confusió, perquè la competència legislativa sobre els tribunals, el procediment i el dret de fonts, d'una banda, i el poder de nomenament dels jutges, de l'altra, es reparteixen de manera no paral·lela entre les autoritats federals i provincials. Una de les conseqüències del repartiment de competències legislatives sobre l'ús de les llengües en el procés judicial és que les regles aplicables als processos penals provenen de les autoritats federals i difereixen de les aplicables en matèria civil, que provenen de la competència de cada província.

La legislació lingüística de l'Estat canadenc, i la de les províncies de majoria anglòfona, s'explica pel desig de protegir el francès en tant que llengua minoritària. En canvi, la legislació lingüística del Quebec està motivada per la necessitat de defensar el francès, llengua de la majoria, contra la competència de l'anglès.

L'article 133 de la Llei constitucional de 1867 permet que l'anglès i el francès s'utilitzin, a voluntat, en els debats del Parlament federal i del legislador del Quebec; de la mateixa manera, permet que totes dues llengües s'utilitzin en els procediments escrits i en les defenses orals davant els tribunals federals i els tribunals del Quebec i imposa l'ús del francès i de l'anglès en la redacció dels documents parlamentaris i de les lleis, al Quebec i en l'àmbit federal. Aquesta consagració dels drets del francès, en l'àmbit de l'Estat central i de la província del Quebec, representa una victòria per als francòfons des del punt de vista simbòlic i els assegura des del punt de vista pràctic, sigui quina sigui la seva província de residència, el dret de pledejar en francès davant els tribunals federals, de ser informats de les lleis federals en aquesta llengua i, per a aquells que esdevinguin diputats o senadors, el dret a expressar-se en francès a les cambres del Parlament federal.

Cal remarcar que, en la mesura que s'aplica al Quebec, l'article 133 no està destinat a protegir els drets lingüístics de la majoria francòfona, sinó els de la minoria anglòfona. En aquest sentit, sotmeten el Quebec a obligacions que comporten la limitació dels seus poders legislatius en aquest camp. D'altra banda, l'article 133 no s'ha aplicat a les tres províncies de majoria anglòfona que hi havia el 1867; tanmateix, en aquell temps, cada una d'aquestes tenia una important minoria francòfona. Si és fàcil comprendre que el 1867 els representants dels canadencs anglesos van voler protegir els drets dels seus ciutadans minoritaris al Quebec contra les mesures que la majoria francòfona podria voler imposar-los, és menys clar comprendre per què una protecció simètrica no s'ha estès als canadencs francesos minoritaris en tres províncies anglòfones. Entre 1867 i 1979 l'única minoria els drets lingüístics de la qual estaven efectivament protegits per la Constitució era la minoria anglòfona del Quebec. Aquesta situació ha canviat una mica, però no pas suficientment, amb l'adopció de la Llei constitucional de 1982 i de la Carta canadenc de drets i llibertats. Cal remarcar, entre d'altres aspectes, que la Carta concedeix, a les minories francòfones fora del Quebec i a la minoria anglòfona del Quebec, el dret a l'ensenyament en la seva llengua, a les classes o escoles finançades amb fons públics, allà on el nombre ho justifiqui.

Actualment, les disposicions constitucionals sobre el bilingüisme parlamentari, legislatiu i judicial s'apliquen a l'Estat central i a tres de les deu províncies: el Quebec, Manitoba i Nou Brunswick. A més, algunes disposicions referents al bilingüisme dels serveis administratius s'apliquen a l'Estat central i a Nou Brunswick. Només la província majoritàriament francòfona està sotmesa a les obligacions de bilingüisme oficial; per contra, sobre

les nou províncies de majoria anglòfona, només dues estan actualment sotmeses a aquestes obligacions. Les altres set províncies no estan sotmeses a cap obligació constitucional referent a les llengües oficials. Això és particularment difícil de justificar en el cas d'Ontàrio, on viu la majoria dels francòfons fora del Quebec. Això no obstant, aquesta província ha adoptat un marc legislatiu que permet l'ús oficial del francès en un cert nombre d'àmbits, sobretot en matèria d'administració de justícia.

Les disposicions constitucionals sobre el bilingüisme oficial permeten que l'anglès i el francès siguin utilitzats, a voluntat, en els debats del Parlament federal i dels legisladors del Quebec, Manitoba i Nou Brunswick; permeten que totes dues llengües siguin utilitzades en els processos escrits i en els alegats orals davant els tribunals federals i els tribunals del Quebec, Manitoba i Nou Brunswick. A més, imposen l'ús del francès i de l'anglès en la redacció de documents parlamentaris i de les lleis al Quebec, Manitoba i Nou Brunswick i en l'àmbit federal. El Tribunal Suprem del Canadà va donar a aquestes disposicions constitucionals interpretacions divergents, molt àmplies en alguns casos, molt restrictives en d'altres.

El professor Woehrling va assenyalar que, a partir de l'anàlisi de diverses sentències es pot veure que les disposicions constitucionals que permeten als justiciables d'adreçar-se al tribunal en francès o en anglès no els dóna el dret de ser directament entesos pels membres del tribunal i no obliguen aquests a ser bilingües. Dit d'una altra manera, des del punt de vista constitucional, els documents judicials no han de ser lliurats en forma bilingüe i no s'exigeix que els jutges i el personal judicial hagi d'entendre la llengua oficial emprada per l'acusat o per l'altra part. Per als casos de procediments penals, el Parlament federal va legislar en el Codi penal el dret de reconèixer als acusats ser entesos directament en la seva llengua oficial pels jutges i pels demandants. No obstant això, atès que el dret penal és aplicat pels tribunals provincials, la posada en marxa d'aquest dret suposa l'adequació en l'àmbit provincial que, a la pràctica, varien molt d'una província a l'altra. A més, el fet que el Tribunal Suprem hagi interpretat la Constitució acordant el dret a triar entre totes dues llengües no només als justiciables, sinó també als jutges i procuradors, davant els tribunals del Quebec, Manitoba i Nou Brunswick, planteja un problema sobre la validesa de les disposicions del Codi penal en aquestes províncies.

La Llei de les llengües oficials, elaborada per l'Estat federal, que es va adoptar el 1969 i que va ser modernitzada i reforçada l'any 1989, preveu que tots els textos legislatius i reglaments s'han de publicar simultàniament en totes dues llengües, tenint autoritat les dues versions. Preveu, també,

que el públic té el dret a comunicar-se amb les institucions federals i a rebre'n els serveis, en la llengua oficial que triï, per part de totes les seus socials i les administracions centrals. En el cas de litigis civils que només enjudicien els particulars anuncia que incumbeix els tribunals federals vetllar perquè el jutge que entén en un assumpte compregui les parts sense l'ajuda d'un intèrpret quan optin per una de les dues llengües o per totes dues llengües oficials.

D'altra banda, per no infringir el dret dels jutges a parlar la llengua que hagin triat, l'obligació legal incumbeix la institució legal més que no pas els mateixos jutges, de tal manera que sigui possible assignar jutges lingüísticament competents als procediments que es tenen en francès, en anglès, o en totes dues llengües. La llei exigeix que els actes judicials dels tribunals federals, que han de notificar les institucions federals, siguin impresos en totes dues llengües oficials. Tota decisió definitiva presa per un tribunal s'ha de posar a la disposició del públic simultàniament en ambdues llengües oficials. El Parlament federal, que és competent per legislar en dret penal, va promulgar el 1990 unes disposicions que permeten que un acusat sigui jutjat en la seva llengua oficial.

El Tribunal Suprem va ser creat pel Parlament federal el 1875 com a tribunal general d'apel·lació d'última instància per a tot el Canadà en matèria civil i penal, tant per al dret provincial com per al federal. Aquest Tribunal no està sotmès, com sí que ho estan els altres tribunals federals en virtut de la Llei de les llengües oficials, a l'obligació de procurar que el jutge que porta un cas entengui les parts sense l'ajuda d'un intèrpret quan aquestes opten per una de les llengües oficials o per totes dues. Les decisions del Tribunal Suprem s'han publicat en les dues llengües oficials i normalment les dues versions estan disponibles de manera simultània en el moment en què es dicta la decisió.

Pel que fa a les disposicions legislatives quebequeses, cal remarcar que els informes de dues importants comissions d'informació, l'una federal i l'altra quebequesa, han estat l'origen de l'actual política lingüística del Quebec. En aquesta línia, cal esmentar l'adopció de la Carta de la llengua francesa. La idea que havia prevalgut era fer del francès la llengua principal, o a vegades l'única llengua, de la legislació, de la justícia i de l'Administració pública, per tal de portar els anglòfons i els immigrants a aprendre i a parlar la llengua francesa. Algunes de les disposicions de la Carta van ser declarades inconstitucionals pel Tribunal Suprem del Canadà, el 1979. Actualment, la Llei 101 regeix l'estatut de les llengües en tres sectors principals: les institucions públiques —particularment, el sistema judicial—, el món econòmic i l'educació.

Finalment, el magistrat Jean-Louis Baudoin va centrar la seva anàlisi en la situació a la província del Quebec.

Va assenyalar que el «bilingüisme funcional» francès-anglès de la majoria dels magistrats i administradors judicials al Quebec és una realitat ben adquirida, principalment als grans centres com Montreal i Quebec. Aquesta mateixa constatació no es pot fer per a la resta del país. Cal remarcar, però, que l'oficina del comissari a la magistratura federal ofereix un programa de formació lingüística per als jutges nomenats pel Govern del Canadà que està igualment obert als jutges nomenats per les províncies. Aquest programa, que comprèn quatre nivells, ha tingut molt d'èxit, sobretot a les províncies de llengua anglesa, atès que ha contribuït a permetre a aquests magistrats presidir judicis en francès i redactar les seves resolucions en aquesta llengua. D'altra banda, va destacar que el bilingüisme funcional és una de les consideracions, entre d'altres, que el Govern federal té en compte quan nomena jutges.

Un altre aspecte que va remarcar és que el bilingüisme judicial està íntimament lligat a la mateixa estructura dels tribunals. Al Canadà, els jutges els nomenen les autoritats centrals (els nou jutges del Tribunal Suprem, els magistrats del Tribunal Federal, dels tribunals superiors i dels tribunals d'apel·lació de totes les províncies) o bé les autoritats provincials, que nomenen els jutges dels tribunals d'instàncies inferiors. El Govern central i els governs provincials poden, en l'exercici dels poders legislatius que els atorga la Constitució, adoptar les mesures apropiades en matèria lingüística.

El fet que el dret penal sigui competència federal exclusiva ha obligat el poder federal, per respecte a les llibertats individuals de les minories francòfones de fora del Quebec, a legislar sobre la qüestió per assegurar que un acusat es pugui beneficiar d'un judici en la seva llengua. El 1990 s'han fet modificacions importants en el Codi penal canadenc per reconèixer aquest dret. El Codi permet establir la llengua del procediment a demanda de l'acusat segons la llengua en què manifesti que pot declarar més fàcilment. Quan l'acusat no està representat per un advocat, el jutge davant el qual compareix per primer cop l'ha d'informar sobre aquestes disposicions. Igualment, aquest jutge pot *motu proprio* ordenar que se'l jutgi en la seva llengua oficial o en la llengua oficial que li permeti de declarar més fàcilment. Aquesta norma té unes conseqüències molt importants: d'una banda, l'acusat i el seu advocat i els testimonis tenen el dret d'emprar una llengua oficial o una altra durant la fase d'instrucció i durant el procés. D'altra banda, l'acusat té dret que el jutge que porta la instrucció i l'acusador, si no és un denunciador privat, parlin la mateixa llengua oficial que ell.

El tribunal està obligat a oferir serveis d'interpretació a l'acusat, al seu advocat i als testimonis tant a la fase d'instrucció com en el procés. L'expedient de la fase d'instrucció i el del procés han d'incloure la totalitat de les declaracions en la llengua oficial original i la transcripció de la interpretació, com també totes les proves documentals en la llengua oficial en què han estat presentades; finalment, el tribunal assegura la disponibilitat, en la llengua oficial de l'acusat, de la sentència redactada en qualsevol de les llengües oficials.

Tanmateix, es planteja un problema quan la llengua de l'acusat i la del ministeri fiscal no són la mateixa. Es planteja el dubte sobre la interpretació que cal fer de l'article 133 de la Constitució, referent a la tria de la llengua no solament per part de l'acusat, sinó també per part dels funcionaris i dels jutges. En dues demandes que es troben actualment al Tribunal d'Apel·lació, el tribunal superior ha emès dues sentències contradictòries. La primera opina que l'article 133 només parla estrictament dels drets lingüístics i, per tant, és possible, en cas de conflicte, que l'acusat hagi de recórrer a un intèrpret. La segona decideix que aquest article no protegeix els drets de l'Estat i, en conseqüència, l'Estat té l'obligació de nomenar un fiscal que s'expressi en la mateixa llengua que l'acusat.

Va esmentar, també, que el fiscal general del Canadà ha dictat unes línies directives de tipus administratiu per posar a la pràctica amb el màxim d'eficàcia les disposicions del Codi civil, les quals fan referència no solament als fiscals del Ministeri Públic, sinó a tots els problemes referents al cas dels testimonis que poden expressar-se en totes dues llengües.

Va assenyalar que al Quebec el bilingüisme gairebé complet dels jutges, dels advocats i dels funcionaris, sobretot en els grans centres urbans com Montreal, fa que el problema no es presenti pràcticament mai ni davant el Tribunal Superior i el Tribunal d'Apel·lació ni davant el Tribunal del Quebec. Al Tribunal d'Apel·lació, els 19 jutges que el componen són tots perfectament bilingües. Quant a la situació en matèria civil, es poden fer les mateixes afirmacions que les fetes en matèria penal.

El ponent —que, com ja s'ha dit, és magistrat al Tribunal d'Apel·lació— va fer referència a la pràctica diària que possibilita l'ús indistint de qualsevol de les llengües oficials en qualsevol fase del procés. Pel que fa a la sentència, va comentar que la regla general del Tribunal on exerceix és redactar-la en la llengua de la part que perd el plet, però va recordar que, des d'un punt de vista estrictament jurídic, res no obliga un jutge a redactar la sentència en una llengua que no sigui la seva. Al Tribunal Superior, la situació canvia. En els grans centres com Montreal i Quebec, hi ha un bilingüisme gairebé perfecte i, per tant, no hi ha problemes. No obs-

tant això, cal dir que la gran majoria dels assumptes es tracten en francès.

D'altra banda, va comentar que en alguns districtes perifèrics es troben minories lingüístiques angleses. Per regla general, tant els jutges com els fiscals tenen un coneixement suficient de totes dues llengües oficials per evitar dificultats. Els únics problemes teòrics es presenten més aviat per la banda del personal dels bufets d'advocats i dels jutjats.

Quant a la situació de la justícia civil, en el cas federal, si el litigi és entre particulars es poden produir dues situacions: 1) Quan les parts trien que el procediment se segueixi en llengües oficials diferents, la Llei sobre les llengües preveu que aquell qui dirigeix el procés ha d'entendre l'anglès i el francès, sense l'ajut d'un intèrpret, si les parts opten perquè el procés se segueixi en ambdues llengües i assenyala que els tribunals federals han de vetllar per oferir serveis d'interpretació simultània, si una de les parts ho demana. 2) La segona situació es produeix quan les parts refusen que el procediment se segueixi en una sola llengua. Aleshores, el tribunal ha d'oferir serveis d'interpretació simultània, a demanda d'una part, si aquesta no està en situació de comprendre adequadament els testimoniatges o els al·legats. La Llei exigeix també que aquell qui dirigeix el procés compregui la llengua oficial triada per les parts sense l'ajut d'un intèrpret. Quan l'Estat és part dels procediments, la Llei exigeix que el representant del Govern utilitzi la llengua oficial triada per les parts si no és que comporta un retard abusiu per avisar-lo de la tria.

A partir d'aquesta anàlisi de diferents realitats lingüístiques i, com a conclusions, podem remarcar que l'estudi comparatiu de l'ús de les diferents llengües a l'Administració de justícia a diversos estats va resultar de gran interès atesos els punts de connexió existents amb la realitat de Catalunya. Aquests aspectes coincidents són prou importants per tal de poder extrapol·lar els avenços legislatius i de la pràctica jurídica i judicial al funcionament dels tribunals de justícia a Catalunya.

L'experiència dels estats plurilingües com Bèlgica, Suïssa i Canadà fa palès que és possible el desenvolupament i l'aplicació d'un marc legal que estableixi l'ús de més d'una llengua oficial en totes les fases i les instàncies dels procediments judicials, per tal de garantir l'exercici dels drets lingüístics dels ciutadans. Això comporta la inversió dels recursos humans i econòmics necessaris per fer realitat els preceptes continguts a la normativa lingüística i per impulsar el desenvolupament de la reglamentació necessària per fer que el català sigui la llengua d'ús normal a l'Administració de justícia.

Barcelona, octubre de 1997

